

Na temelju svega što je rečeno zaključujemo:

Prozodijsko razlikovno obilježje kvantitete jedno je od fonoloških sredstava na temelju kojih stanovite odsječke stiha prepoznajemo kao ekvivalentne ili po kojima se ti odsjecci suprotstavljaju. Nizovi prozodijskih duljina u Tadijanovićeve stihovima otkrivaju pjesnikovu sklonost sporom tempu i ritmu, odnosno kontrastima sporog i ubrzanoga tempa u poetski dramatičnim situacijama. Prozodijska duljina sudjeluje često i u stvaranju mimetičkih značenja, posebno pri nasljedovanju nostalgично dugih, otegnutih zvukova, te širokih i sporih ritmičkih pokreta iz prirode.

Sažetak

Jasna Melvinger, Pedagoški fakultet, Osijek

UDK 808.62:886.2.07, izvorni znanstveni članak, primljen za tisak 13. listopada 1982.

Longueurs prosodiques dans les vers de Dragutin Tadijanović

Dans le présent article on explique trois vers de Tadijanović dont chacun comporte une suite de longues syllabes. On conclue que la longueur prosodique ralentit le rythme du vers en influant de cette façon sur la création de la nostalgie poétique, et q' elle est utilisée également pour créer des effets d' onomatopée lorsqu' on imite les sons et les rythmes de la nature.

UZ RECIDIV SUMNJE U NAŠ ČETVEROAKCENATSKI SISTEM

Miroslav Kravar

(Svršetak)

3

Vidjeli smo da se *Magner-Matejkina* teorija temelji na sumnji u uspješnu društvenu zastupljenost naše standardne akcentuacije, a u očekivanju njezine „urbanizacije” u smislu, više ili manje, autorske dvoakcenatske dijagnoze sadašnjega stanja (od koje bi po našem nalazu bila realnija troakcenatska). Stoga nam se samo od sebe postavlja pitanje: koji bi to od naša četiri vodeća, u književnojezičnom pogledu, makar i u okviru istoga jezičnog tipa, autonomna centra, tj. da li Beograd, Zagreb, Sarajevo ili Titograd, imao postati žarištem zračenja pretpostavljene nove akcenatske norme? Jer u nas takve književnojezične, pa ni akcenatske centrale ni dan-danas nema.¹⁹ Ali da se ovdje ne

¹⁹ U svoje se vrijeme, između dva rata, gajila nada da bi beogradski izgovor, dakle i akcent, mogao preuzeti tu ulogu; isp. B. Miletić, *Izgovor srpskohrvatskih glasova* (= SKA, *Srpski dijalektološki zbornik*, 5), Beograd 1933, str. 6, gdje se nešto takvo izrijekom kaže, ali se to isto ne ponavlja u poslijeratnom udžbeniku *Osnovi fonetike srpskog jezika*, Beograd 1952, što znači da je pok. pisac gledao na tu stvar više politički nego lingvistički.

bismo hvatali u koštac s tim pitanjem, ostanimo radije pri činjenicama. Da vidimo, dakle, kako se dvoakcenatski prijedlog odnosi prema podacima samoga testa s obzirom na njihove srednje vrijednosti, i to najprije po republikama, gdje su postojeći akcenatski sistemi ujedno stvar etnolingvističkoga tipa i kulturno-historijske tradicije.

Neka nam to pokaže sljedeća tablica (u %).²⁰

Razlikovna obilježja	Srbija	Hrvatska	Bosna-Hercegovina	C. Gora
mjesto akcenta	100 (21)	100 (17)	100 (15)	100 (18)
naglašeni kvantitet:				
a) uz silazni akcent	74	91	88	89
b) uz uzlazni akcent	85	75	83	75
ton:				
a) uz dugi akcent	66 (56)	61 (48)	63 (56)	48 (32)
b) uz kratki akcent	10 (10)	13 (13)	7 (7)	16 (16)
nenaglašeni kvantitet	29	54	84	89
Ukupno:	57 (100)	62 (100)	68 (100)	67 (100)

Odatle se vidi kao na dlanu da naš standardni akcenatski sistem funkcionira auditivno-fonološki u masi govornih osoba po republikama najbolje u Bosni i Hercegovini (sa 68%) i Crnoj Gori (sa 67%; to zbog visoka postotka nenaglašenoga kvantiteta), jedva nešto slabije u Hrvatskoj (sa 62%) a najslabije u Srbiji (sa 57%), iako ukupne brojke imaju i ovdje samo globalnu vrijednost pa informiraju, zbrajajući različita obilježja, samo u kvantitativnom smislu. Ali očito je već i na prvi pogled da se četveroakcenatski sistem, zajednički svim četirima republikama, i u ovom slučaju realizira auditivno u različitim tipovima prihvata, i to pretežno sljedećima: u Srbiji, gdje dobro funkcionira sve osim kratkoga tona i nenaglašenoga kvantiteta, koji su zaista slabo zastupljeni, kao troakcenatski sistem bez postakcenatskih dužina (sa 56%, uz samo 13% dvo- i 21% jednoakcenatskoga), u Hrvatskoj, gdje se drži dobro sve osim kratkoga tona, također kao troakcenatski, ali s postakcenatskim dužinama (sa 48% uz 22% dvo- i 17% jednoakcenatskoga), u Bosni i Hercegovini, gdje imamo sliku sličnu hrvatskoj, iako nešto malo bolju, isto tako (sa 56% uz 22% dvo- i 15% jednoakcenatskoga), a u Crnoj Gori, gdje je na snazi sve osim tonova, kako kratkih tako i dugih, kao dvoakcenatski sistem s postakcenatskim dužinama (sa 34% uz čitavih 32% tro- i 18% jednoakcenatskoga). Što se tiče prihvata sistema kao takva, tj. četveroakcenatskoga, on bi, da se vratimo na neupravni kondicional, bio svuda u neznatnoj manjini: u Srbiji 10%, u Hrvatskoj 13%, u Bosni i Hercegovini tobože samo 7%, a u Crnoj Gori 16%. Ali s obzirom na već stavljeni prigovor u pogledu kratkoga tona, tj. suprotnosti dvaju kratkih akcenata (kao u *đrao* : *òrao*), mogla

²⁰ I ovdje su srednje vrijednosti vadene iz statističkih tablica u VI poglavlju Magner-Matejkine knjige. Brojke u zagradi označuju tip prihvata.

Postoci za naglašeni kvantitet uz uzlazni akcent daju se opet prema odgovarajućim podacima za gradove (v. niže).

bi se za Bosnu i Hercegovinu i Crnu Goru, pa i za Hrvatsku, bez predomišljanja predložiti promjena ocjene *in melius*, iako bi bila još daleko od potrebne većine da bi se dobio četveroakcenatski prihvat sistema.²¹ Sva je prilika da bi i stanje u Srbiji bilo znatno povoljnije, čak i u pogledu kratkoga tona, da su više uzimani u obzir zapadno-srbijanski gradovi, a da je i vojvođanskih bilo više.

No, bilo kako mu drago, čini se da su podaci testa o akcenatskoj situaciji u republičkim razmjerima ako ne sasvim realni, a ono bar približni pa i kao takvi informativni. Odatle se onda vidi da sa suprotnošću dvaju kratkih akcenata i postakcenatskim dužinama zaista nije sve u redu, čak i u okviru pojedinih republika.²²

Ogledajmo sada situaciju u glavnim republičkim centrima, imajući na umu da upravo ona služi kao „trkaći konj” pristašama dvoakcenatskoga rješenja. Evo, dakle, podataka o auditivnoj zastupljenosti četveroakcenatskoga sistema na razini glavnih gradova (u %):²³

Razlikovna obilježja	Beograd	Zagreb	Sarajevo	Titograd
mjesto akcenta	100 (21)	100 (22)	100 (17)	100 (21)
naglašeni kvantitet:				
a) uz silazni akcent	74 } (25)	81 } (34)	84 } (28)	84 } (47)
b) uz uzlazni akcent	85 }	75 }	83 }	75 }
ton:				
a) uz dugi akcent	54 (43)	44 (31)	55 (40)	32 (32)
b) uz kratki akcent	11 (11)	13 (13)	15 (15)	0 (0)
nenaglašeni kvantitet	30	23	75	70
Ukupno:	55 (100)	52 (100)	66 (100)	56 (100)

Kao što se vidi, naš standardni akcenatski sistem, uzet u svim svojim prozodijskim obilježjima, funkcionira koliko-toliko već i u Beogradu (sa 55%), pa i u Zagrebu (sa 52%), da se i ne govori o Sarajevu, gdje nam nažalost nedostaju važni podaci o uzlaznom kvantitetu i tonu, i kratkom i dugom, tako da nam je i opći podatak približan (66%), dok je u Titogradu, gdje također nedostaje podatak o uzlaznom kvantitetu, stanje opet slabije čak i na temelju približna općega podatka (56%). Ali znatno je relevantnija, pa i važnija, informacija gornje tablice o tome da se akcenatski standard realizira auditivno i u glavnim gradovima u različitim tipovima prihvata, i to pretežno na slijedeći način: u Beogradu kao troakcenatski sistem bez postakcenatskih dužina (sa 43% uz 25% dvo- i 21% jedno-

²¹ To pogotovu zato što su podaci testa o tonu mjestimično neuvjerljivi; tako, na primjer, za kratki ton: Mostar 1%, Stolac 0%, Dubrovnik 2%, sve to prema zagrebačkih 14% (!); ili za dugi: Dubrovnik kod *radio* : *radio* 27%, a kod *Lūkē* : *lūkē* 93%, dakle s razlikom od čitavih 66% za isti akcenatski slučaj.

²² To je u nas, dakako, i dijalektološki poznata stvar.

²³ Opet se radi o srednjim vrijednostima iz tablica u VI poglavlju Magner-Matejkine knjige. I ovdje brojke u zagradi označuju tip prihvata.

Kako u knjizi nedostaju neki važni podaci, ovdje se radi potpunosti vrše slijedeće zamjene: za Sarajevo je ton; i dugi i kratki, naveden prema Banjaluci, a kvantitet uz uzlazni akcent prema Loznici, a za Titograd ovo drugo prema Zagrebu.

akcenatskoga), u Zagrebu kao dvoakcenatski također bez postakcenatskih dužina (sa 34% uz 31% tro- i 22% jednoakcenatskoga), u Sarajevu kao troakcenatski s postakcenatskim dužinama (sa oko 40% uz 28% dvo- i 17% jednoakcenatskoga), a u Titogradu kao dvoakcenatski, ali s postakcenatskim dužinama (sa oko 47% uz 32% tro- i 21% jednoakcenatskoga). Prihvat sistema kao takva, tj. četveroakcenatski, bio bi, da ostanemo u neupravnom kondicionalu, svuda neznatna manjina: u Beogradu 11%, u Zagrebu 13%, u Sarajevu 15%, a u Titogradu čak 0%. Udara pri tome u oči da u Beogradu prevladuje isti prihvat sistema kao i u Srbiji uopće, a tako i u Sarajevu isti kao u Bosni i Hercegovini i u Titogradu isti kao u Crnoj Gori, dok u Zagrebu imamo drukčiji prihvat nego širom Hrvatske.²⁴ Da se u tom gradu duga uzlaznost čuje samo za 2% bolje, imali bismo i ovdje troakcenatski prihvat bez postakcenatskih dužina sličan onome beogradskom.²⁵

Treba priznati da su i podaci o prihvatu sistema u glavnim gradovima također informativni, osim onih za Sarajevo i Titograd, gdje smo u nedostatku tamošnjih podataka morali posegnuti za analognim zamjenama.

Veoma je zanimljiva bliža usporedba podataka za Beograd i Zagreb, gdje je opće stanje, kako smo upravo vidjeli, *mutatis mutandis* slično. To vrijedi napose za ton, pri čemu su ostale veće sličnosti i manje razlike zanemarljive.

Dok kratki ton u oba grada, Beogradu i Zagrebu, podjednako podbacuje (11% prema 13%), dugi se realizira ne toliko kvantitativno koliko kvalitativno različito. Odnos beogradskih 54% prema zagrebačkim 44% pokazuje, prije svega, da je dugi ton u Beogradu u neznatnoj većini, a u Zagrebu u izdašnoj manjini, što onda u oba slučaja svjedoči o širini troakcenatskoga prihvata standardnoga sistema, koji u prvom slučaju već zadovoljava, a u drugome još ne zadovoljava. Ali te dvije brojke, koliko god bliske, pokazuju još nešto značajno, tj. da u Beogradu ton, u danom slučaju uzlaznost, kao domaća crta već uzmiče pred nadiranjem vanjske silaznosti, dok mu u Zagrebu domaća silaznost još odolijeva. U istom smislu valja uzeti i upravo navedene brojke za kratki ton, i to u slučaju Beograda kao slab ostatak domaće osnovice, a u slučaju Zagreba kao isto tako slab prinos vanjskoga utjecaja.

To znači da se Beograd i Zagreb kao dvije najveće gradske aglomeracije u zemlji, unatoč sadašnjem sličnom stanju, kreću na putu akcenatskoga razvoja u dva različita, štaviše – suprotna smjera: dok se pod plaštem dvoakcenatsko–troakcenatske simbioze, na obje strane nove, prvi već „dvoakcentualizira”, drugi se tek „troakcentualizira”, ali je proces u oba slučaja na pò puta. Uostalom, takav je razvoj na dvije strane u skladu i s demografskim uvjetima rasta dvaju gradova: Beograd se, kako je poznato, uvelike popunjuje življem sa susjednih troakcenatskih i daljih dvo- i jednoakcenatskih, a Zagreb onim sa tro- i četveroakcenatskih područja.²⁶

²⁴ U Zagrebu postoje, pod egidom četveroakcenatske norme, i dva druga akcenatska sistema: domaći kajkavski, i to jednoakcenatski (v. Th. F. Magner, *A Zagreb Kajkavian Dialect* [= *Pennsylvania State Studies*, 18], Philadelphia 1966, str. 21) i ovaj o kojem je riječ kao dvoakcenatski prihvat standarda.

²⁵ To, naravno, samo fonološki, jer su fonetički dva analogna prihvata prilično različita.

²⁶ Različiti tipovi prihvata četveroakcenatskoga sistema mogli bi se označiti kao „novi” jedno-, dvo- ili troakcenatski sistemi za razliku od istoimenih „starih”, tj. dijalekatski prisutnih.

Što se tiče dvaju drugih glavnih gradova, Sarajeva i Titograda, oba pokazuju slična kolebanja, pri čemu u prvome prevladuje troakcenatski, a u drugom dvoakcenatski prihvata sistema, ali u oba slučaja također uz veću ili manju prisutnost i ostalih tipova.

Odatle se vidi da bi se Beograd u daljem akcenatskom razvoju kretao prema sadašnjem stanju Titograda, a Zagreb prema sadašnjem stanju Sarajeva.

Ta stanja i pravci razvoja standardne akcentuacije, kao i njihovi uzajamni odnosi prema lokalnim govorima u našim vodećim gradovima, jesu tri činitelja koji će i dalje određivati njezinu sudbinu u okvirima jezičnoga područja u cjelini. Stječe se dojam da se razvojni tok polarizira na crti Beograd-Zagreb, iako je konačni cilj, ako što takvo u jezičnom razvoju postoji, u oba slučaja tek na pomolu.

Kakve se odatle jezično-političke perspektive otvaraju pred našom akcenatskom situacijom, bilo u zemlji ili po republikama, o tome bi bilo vrijedno posebno raspravljati. Ovdje je red da se zahvalimo dvojici američkih lingvista, koji su nam podacima iz svoje knjige što ih sami nisu iskoristili omogućili i ove upravo iznesene zaključke.

4

Nedavno se prof. Magner javio nanovo sa svojim prijedlogom o reviziji hrvatsko-srpske akcentuacije. Sada je to njegov podulji članak pod ozbiljno-šaljivim anderse- novskim naslovom „The Emperor's new clothes or a modest peek at the Serbo-Croatian accentual system”, upućen ovoga puta širem krugu lingvista.²⁷ Usporedba je prozirna kao i samo carevo novo ruho: umišljeni je car, valjda, naš jezik u sva četiri književna avatara, nevidljivo ruho — sam „tobožnji” četveroakcenatski sistem, a laskavi komornici — stručnjaci, domaći i strani, kao careva pratnja, koja vjeruje u „varku”; ono mudro dijete koje tu varku raskrinkava bio bi onda sam autor članka.

No bajku na stranu pa se vratimo na stvar.

U svome novom radu Magner sažimlje prijašnje rezultate svoga istraživanja ne donoseći novih podataka, pa ni novih zaključaka, osim što tek sada, ako se ne varam, konačno formulira svoj dvoakcenatski prijedlog u vidu dvoznakovne garniture, tj. `za „kratko” i ´ za „dugo” naglašen slog.²⁸ Sada bismo, dakle, pisali (naravno, kad nam što takvo treba):

slàva | právda

i, isto tako:

màgla | glàva,

to će reći da bi današnje *màgla* bilo isto kao *slàva*, dakle *màgla*, a *glàva* isto kao *pràvda*, dakle *glàva*.

²⁷ *General Linguistics* 21 (1981), str. 248 i d. Vrijedno je, za širi krug čitatelja, i prevesti naslov članka: „Carevo novo ruho ili skroman pogled na srpsko-hrvatsku akcentuaciju”.

²⁸ *Ibid.*, str. 254. Nešto drukčije ima Ivić, o.c., str. 36 i d., koji, u smislu Masingova shvaćanja o „dvoslogom” karakteru uzlaznih akcenata, bilježi *vòdu* : *vodá* (a kako kod *ruka*?) i uzimlje također samo dva distinktivna obilježja, mjesto akcenta (u zamjenu za ton) i kvantitet, ali ipak ističe „kulminativnost” prethodnoga sloga kao glavnu. Rekao bih da se tu radi o poluprenesenom akcentu posebna tipa, ali ipak, ako dobro vidim, bar u načelu, četveroakcenatskom.

Drugim riječima, naš bi se jezik na taj način suprasegmentalno urbanizirao i, samim time, zazvučao u tonovima dvadesetoga stoljeća. U tome, kako ćemo odmah vidjeti, ima zrno istine, jer takva naglašavanja po našim gradovima zaista ima.

No suvišno je i govoriti o tome kako je takav prijedlog sa stanovišta mase *native speaker*-a (izvornih govornika) koji diljem i širom jezičnoga područja vladaju sistemom pa se pomoću njega i sporazumijevaju ni manje ni više nego bogohulan. Osim toga, takav je izgovor u nas kao gradsko odstupanje od standardne norme i u *teenager*-skim razmjerima, kako smo vidjeli, ustanovljen u manjini od svega 20%.

S druge strane, pojava prijelaza s tonske akcentuacije na dinamičku nije nikakvo čudo nevideno: notorna je ne samo u slavenskim već i u indoevropskim okvirima.²⁹ Takav je prijelaz nedavno uzakonjen u slovenskom jeziku, ali bez obaveznoga karaktera. U našem konkretnom, ali kudikamo složenišem slučaju dilema glasi: ali kako?

Sada prof. Magner navodi niz autoritativnih izjava sa strane naših domaćih stručnjaka, kao što su prof. Josip Hamm, pok. Slavko Pavešić, prof. Pavle Ivić, pok. Mate Hraste prof. Stjepan Težak i neki drugi, mladi ljudi koji su bilo kada uzgred ili *ad hoc* u dopisivanju s njime ukazali na teškoće s kojima se bori naše društvo, a napose škola u nastojanju oko akcenatske ortoepije. Ovdje treba istaknuti, pa i priznati da su nastavne teškoće, čak i neprilike oko akcenta kamen spoticanja u naporima naše škole na području jezika, pogotovu u pet-šest naših vodećih gradova, iako se u tom smislu malo što poduzimlje.³⁰ Uostalom, možda će nam ta kronična glavobolja s četveroakcenatskim sistemom prije ili poslije postati i nepodnošljiva, pa ćemo proučiti u kojem pravcu teče rijeka, bolje reći – teku čitavi sljevovi razvoja i odlučiti se za štogod drugo. Ta imamo na hrvatsko-srpskom jezičnom području, i u gradu i na selu, dovoljan izbor akcenatskih sistema. Ali nevolja je u tome što akcentuacija, ako i jest „suprasegmentalna” jezična crta, nije isto što i šejir da bi se mogla mijenjati prema modi ili sezoni. Osim toga, valja, istini za volju, podsjetiti i na to da nijedan od imenovanih stručnjaka, a i mnogih neimenovanih, ne poriče postojanje sistema kao takva. A Magner upravo sada ponovno tvrdi da „the Vukovian accentual system is simply not relevant, that is, it does not exist as a system”, makar i uz ogradu „save for some speakers in the small towns and villages of Bosnia and Herzegovina.”³¹ Što se pak tiče Ivićeva nalaza kao prividna izuzetka, on se odnosi, očividno, na poseban tip, kako ga i test registrira, više ili manje troakcenatskoga prihvata standarda u gradu Beogradu i na njegovu području, pri kojem su tonska obilježja, osobito dvaju kratkih akcenata, i nenaglašene dužine zaista slabo izražene pa onda i auditivno, a pogotovu testovno, znatno slabije zastupljene nego drugdje.³²

²⁹ U klasičnim jezicima, grčkom i latinskom, promjena je nastupila na izmaku antike, prije u prvome nego u drugom, pa se prenijela i u romanske jezike, a u germanskima, sudeći po njemačkom, u prajezično doba (oko 500. pr. n. e.). Od slavenskih jezika, gdje se promjena teže datira, politoniju čuva, osim hrvatskoga ili srpskoga i slovenskog, također kašupski; svi su ostali već „dinamizirani”.

³⁰ Jedan bi od takvih koraka bilo pojednostavljenje akcenatskih znakova; isp. M. Kravar, „O grafici književnoga akcenta”, *Jezik* 22 (1974/75), str. 39 i d.

³¹ *General Linguistics* 21, str. 254.

³² Takvo naglašavanje stvara stanovitu mjeru nerazumijevanja dotičnoga govora, što kao rođeni „četveroakcentualac” i sam osjetim više puta na radiju i televiziji, pri čemu osobito smeta kraćenje prvih, fonološki najčešće relevantnih duljina iza uzlaznih akcenata.

Ja bih rekao da prof. Magner postupa u *krajnjoj liniji* kao *foreign hearer*, koji kao takav uz pomoć svoga američko-engleskog sluha lako žrtvuje fonetički doduše suptilna, ali fonološki unatoč tome prisutna obilježja četveroakcenatskoga sistema što ih njegovi ispitanici, kako pokazuju njegovi vlastiti podaci, iskazuju sva zajedno s ocjenom „dobar”, pri čemu valja pretpostaviti da i sami razumiju daleko više nego što iskazuju da razumiju. Ta činjenica, tj. sindrom auditivne interferencije materinskoga jezika sa stranim, nije, čak ni kod najspremnijega stručnjaka, tako težak gravamen kad se zna da je ta pojava i u znanstvenom rukovanju jezicima veoma raširena i u fonetici veoma dobro poznata. Teže je razumjeti ako se s tih pozicija nastupa u ulozi tako stroga arbitra akcentuacije stranoga jezika.

Treba također imati na umu da čitava stvar počiva na rezultatima testa, dakle „stih-probe”, koji je, vjerojatno u ovisnosti o vremenu i raspoloživim sredstvima, proveden u ograničenu broju gradova, svega dvadesetak njih. Da je taj broj bio veći, a napose u boljem omjeru prema govornom sastavu regija i republika, mogli su osim lingvističko-geografskih i, osobito, sociolingvističkih kriterija doći do riječi i demografski, npr. broj stanovnika, dobni razredi, zavičajnosti ispitanika itd., što bi pridonijelo selektivnosti podataka. A da bi pokazatelji testa bili znatno pouzdaniji da su se, osim tankoga sloja srednjoškolaca, mogle obuhvatiti i druge društvene sredine, npr. javne ustanove, tvornice, vojne jedinice, pa i škole različitih stupanja i smjerova, zatim radio i televizija, kazalište itd., o tome ne treba ni govoriti.

Razumije se da test kao ispitna proba u ograničenim prostorno-vremenskim okolnostima, nije mogao biti, tako reći, akcenatski popis stanovništva, pa ga dosljedno tome i valja uzeti onakva kakav jest. Ali o svemu tome treba misliti pri vrednovanju relevantnosti njegovih podataka.

*

Prema tome, Magner-Matejkina teorija, kako je izložena najprije u izvještajima o testu iz 1965/66, pa u knjizi iz 1971. i sada u članku iz 1981, predstavlja, uzevši općenito, originalan i suvremen način lingvističkoga mišljenja o gorućim pitanjima naše zamršene akcenatske stvarnosti. To je vrijedan prilog sociolingvistici naše gradske akcentuacije, o kojem će lingvistika, osobito naša domaća, i dalje voditi računa. Nešto drukčije stoji s autorskom interpretacijom auditivno-fonološke vrijednosti rezultata, koja ostaje, tako reći, ispod površine akcenatske situacije.

To je stoga što se autorska, osobito Magnerova argumentacija kreće od početka do danas na četiri različite, ali nedovoljno razlučene razine, od kojih su dvije uže lingvističke, fonetička i fonološka, a dvije izvanlingvističke, lingvističko-geografska i sociolingvistička, sada uz dodatak i pete – lingvističko-pedagoške, pri čemu se dokazi uzimlju unakrsno. Meni se čini da bi se i sam dokazni postupak protiv četveroakcenatskoga sistema morao voditi po razinama njegove unutrašnje strukture i njegovih vanjskih relacija. Jer taj je kompleks: prvo, fonetička datost, drugo, fonološki sistem, treće, geografski, napose s obzirom na krajnje zapadne i istočne regije jezičnoga područja, nepotpuno raširen svežanj izoglosa i, četvrto, sociološki više malogradski nego velegradski tip akcentuacije. Ne prestaje, dakle, biti sistem „zato što” nije potpuno raširen ili dovoljno velegradski, baš kao što i nekakav, recimo, nesistem ne bi postao sistemom zato

što bi bio potpuno raširen ili dovoljno velegradski. Osim toga, taj je sistem, barem u danom času, općepriznata književno-jezična norma, dakle u apstraktnom smislu posvudašnji, iako konkretno nije svuda podjednako na čvrstim nogama.

Stoga se i čini da Magnerova opća procjena stvarnosti četveroakcenatskoga sistema počiva ipak na dojmu *foreign hearer*-a, slično kao i procjene tolikih drugih stranih istraživača našega akcenta. A nešto takvo je najteže „pobijati“.

No, sve u svemu, Magnerova će teorija, unatoč njegovoj prenaplašenoj sumnji i ponešto nategnutim zaključcima, koji se na njoj temelje, dobro doći u sferi hrvatsko-srpske akcentologije kao poticajan prilog problematici kojom se bavi pa je kao takva vrijedna pune znanstvene pažnje. Ona stavlja na dnevni red istraživanja važno i aktualno pitanje našega jezičnog ponašanja i kao društvene kategorije. To se tiče nadasve njezinih pogleda na mjesto i ulogu akcenatskih sistema naših vodećih urbanih sredina kao poželjna predmeta i naše suvremene lingvistike.

Da ne budem govorio ezopovski, napominjem, na koncu, da ovaj rad nije pisan s ciljem da pošto-poto podupre neograničenu vladavinu četveroakcenatske norme, nego da ne ostavi u sumnji realnost i razmjere četveroakcenatskoga sistema. Jer, uzevši trijezno, danas su promjene u tom labirintu naše jezične stvarnosti već ionako na vidiku, iako im se zasada naziru tek blijedi obrisi.

Sažetak

Miroslav Kravar, Zadar

UDK 801.612:808.61/.62, stručni članak, primljen za tisak 25. rujna 1982.

This article, written in response to a recent paper by T. F. Magner (*General Linguistics*, 21/1981), gives a re-evaluation of the test data on Croato-Serbian standard accentuation as presented in Magner and Matejks's book *Word Accent in Modern Serbo-Croatian* (1971). The average values point not to a two-accent perception of the norma but to a three-accent one as the most widespread at the auditory level.

Even this type of norm perception only partially reflects the real success of the system in daily speech communication.